

Pojem

Vztah pojmu k „pojatému“ nemůže být redukován na vztah označení k označenému, neboť označení je užitím znaku, které je založeno na nějaké úmluvě, na dohodě, na konsenzu. A tento konsenzus nevyplývá nikterak se samého znaku a nemůže proto z něho být odvozen. Mluvíme-li proto o „významu“, musíme přísně rozlišovat, jde-li o význam označení (znaku), založený nějakou takovou úmluvou a tedy zakotvený v oné úmluvě, nebo jde-li o význam odvoditelný ze samého označení resp. z jeho obsahu, tj. aniž by bylo nutno se v chápání označení opírat přímo (a v dané věci či souvislosti) o jakoukoli úmluvu. Pojem proto není pouhým označením, nýbrž musí být „nasouzen“. Toto nasouzení se ovšem musí opírat o jiné pojmy a může být přezkoumáno (zejména někým jiným) pouze tehdy, když je formulováno (např. jako definice). Žádná formulace se neobejde beze slov, a slova jsou označení, jejichž lexikální význam je zčásti třeba znát z běžného úzu, ale jejich přesný význam je rovněž podmíněn nasouzením pojmů, s nimiž je nebo může být každý význam (v evropských poměrech) spjat. (Význam slova je obvykle spjat s mnoha pojmy, které spolu více méně úzce logicky souvisí; nejčastěji se liší mírou obecnosti; kromě toho tu můžeme pozorovat některé nahodilosti, např. homonymie, a ještě jiné vztahy.) Jde-li nám proto o povahu pojmu samého, musíme přihlídnout k jeho funkci, jíž jest právě „pojímání“, tedy „uchopování“ či „chápání“. Poukaz na souvislost pojmů s myšlenkovými akty (výkony) nemůže být předčasně z logického hlediska diskvalifikován jako „psychologismus“, neboť jde o akt logický, ale naprosto nezbytný, má-li být vůbec řeč o „pojmu“. Pojemem se konkrétní myšlenkové akty soustřeďují na pojímané nesrovnatelně přesněji než jakékoli myšlenkové akty předpojmové nebo nepojmové. Pojem je něco jako malý program, sloužící myšlenkovým aktům k tomu, aby se co nejpřesněji zaměřily na svůj cíl, tedy na to, k čemu pojmově směřují, tj. k tomu, čeho onen pojem je pojmem, co jako pojem pojímá jakožto pojaté.

(Praha, 000315-2.)